

**MARINO SANUDO TORSELLO, BİZANS VE
TÜRKLER: 1332-1334 TÜRKLERE KARŞI İTTİFAKIN
PERDEARKASI***
**MARINO SANUDO TORSELLO, BYZANTIUM AND
TURKS: THE BACKGROUND TO THE ANTI-
TURKISH LEAGUE OF 1332-1334**

A. LAIOU

*Tercüme: Murat KEÇİŞ***

Öz

Bu makalede yazar 1291 yılında Akka'nın Müslümanlar tarafından ele geçirilmesinden sonra Haçlı Seferlerinin Levant'a kaymasıyla aynı döneme denk gelen Türk ilerleyişi karşısında Bizans'ın ve batı Avrupa'nın tutumunu ortaya koymaya çalışmıştır. Yazar XIV. yüzyılın başlarında Ege Denizindeki Türkmen Beyliklerinin (Özellikle Aydınoğulları Beyliği) ilerleyişiyle beraber buna kayıtsız kalan Bizansın durumunu dönemin önemli diplomatlarından biri olan Venedikli Marino Sanudo Torsello'nun biyografisiyle ortaya koymaya çalışmıştır. Levant ticaretinin Türklerin fetihleriyle sekteye uğradığına inanan Sanudo, Türkleri ortadan kaldırmak için Haçlı Seferi düzenlemeye çalışmıştır. Bunu gerçekleştirmek istemesinin tek gayesi Venedik çıkarlarıdır. Sanudo gayri resmi bir Venedik elçisi gibi faaliyetlerde bulunmuştur. Amaçlarını gerçekleştirebilmek için Bizans kilisesiyle Katolik kilisesini birleştirmeye çalışmıştır.

* Laiou, A., "Marino Sanudo Torsello, Byzantium and Turks: The Background to the Anti-Turkish League of 1332-1334", *Speculum*, XLV (1970), s. 374-392.

** Araş. Gör. A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü.

Anahtar Kelimeler: Beylikler, Bizans, Venedik

Marino Sanudo Torsello (1270-1343) XIV. yüzyılın başlarında bir çok Haçlı propagandacısı arasında dikkat çekmektedir. Kutsal toprakları tekrar ele geçirme isteğini diğer propagandacılarla paylaşmış ve bazıları bu görevin sadece Mısır'a saldırarak başarılabilceğine inanırlarken, Marino Sanudo, politik ve ekonomik dengeler konusunda bilgi sahibi tek kişiydi. Bu konulardaki onun görüşlerinin çoğu gerçekleştirilebilirdi ve fikirlerinin tesiriyle politik gelişmelere yön vermiştir. Haçlı propagandacısı olarak Marino Sanudo'nun çalışmasını en iyi açıklayabilecek tek gerçek onun milliyetiydi: O, 1270 yılı civarında doğan, senato üyesi babanın oğlu ve bir Venedikliydi. Marino, Naxsa (Naxos) ve Andros adalarını yöneten Sanudi sülâlesiyle akrabaydı ve hayatının büyük bir kısmını Bizans İmparatorluğu'nun Yunanistan'daki Lâtin yönetimi altında bulunan "Romanya"^{***} topraklarında harcamıştı.¹ Marino, bu bölgenin olayları, burada yaşayan insanlar, Türklerin ve Moğolların ilerlemesiyle ortaya çıkan tehlikeler ile ilgili oldukça detaylı bilgiye sahipti. Diğer bir ifadeyle, Sanudo Yakın-Doğu'da meydana gelen olayların uzmanıydı ve kendi ülkesini olduğu kadar Papalık ve diğer Avrupa hükümdarlıklarının kendisiyle uygun olanları çok iyi bir şekilde tahlil etmişti. Onun milliyeti aynı zamanda görüşlerini büyük oranda etkilemişti. "Ben hiçbir devlete yada şahsa hizmet etmiyorum" şeklinde yazmasına rağmen, Marino, daima Venedik'in politik ve ekonomik menfaatlerini göz önüne alarak Haçlı projesini gerçekleştirmeye çalışıyordu ve hayatının geri kalan kısmında resmi yada gayri resmi bir şekilde Venedik temsilcisi olarak Napoli Krallığına, Papalığa ve Fransa Kralına elçi olarak gitmiştir.

^{***} Roma İmparatorluğu döneminde Roma'nın hakim olduğu Yunanistan coğrafyasını tanımlamak için kullandığı hem siyasi hem de coğrafi anlamı olan Latince bir terimdir. Grekçede bu terim imparatorluk anlamında kullanılmıştır. 1080'den sonra Batılılar *Romania*'yı hem imparatorluk hem de Bizans gelenekleri anlamında algılamışlardır. 1204'te *Romania* adı İstanbul'daki Latin İmparatorluğu'na verilmiştir. 1261'de Latin İmparatorluğuna son veren Bizans, resmi belgelerde bu terimi kullanmayı yasaklamıştır. Fakat daha sonraları nadiren de olsa bu terim bazı Bizans İmparatorları tarafından kullanılmıştır. Büyük Sırp Devletini kurarak Bizans'ın varisi olmayı tasarlayan ve bu yolda yoğun bir mücadele veren Sırp Kralı Stefan Duşan bu terimi kullanarak "Sırbistan ve Romania'nın imparatoru ve autokratoru" olarak kendisini tanımlamıştır. Bak. R. L. Wolff, "Romania: The Latin Empire of Constantinople," *Speculum*, 23 (1948) s. 1-34; *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Ed. A. Kazhdan, c. III, New York 1991, s. 1805.

¹ Bu makaleyi yazma fikri bana Harvard Üniversitesinde profesör olan R. L. Wolff tarafından 1961-62 yıllarında doktora seminer dersinde önerilmişti. Profesör Wolff'a bu ve daha sonraki yardımlarından ötürü minnettarım. Marino Sanudo'nun yaşamı ve ailesi için bakınız: A. Magnocavallo, *Marin Sanudo il Vecchio e il suo progetto di Crociata* (Bergamo, 1901), s. 18-34, 142 (Bundandan sonra, Magnocavallo, *Sanudo*), haçlı propagandacısı olarak Sanudo için bakınız: A. S. Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, (London 1938), s. 114-127 (bundan sonra, Atiya, *Crusade*); J. Delaville Le Roulx, *La France en Orient au XIV. siecle*, I (Paris, 1886) s. 32-39; G. Dürrholder, *Die Kreuzzugspolitik unter Papst Johann XXII. (1316-1334)* (Strassburg, 1913), s. 30-76.

Marino Sanudo'nun Haçlı propagandası niteliğindeki çalışması, Magnocavallo ve Atiya gibi bazı tarihçiler arasında tartışılmıştır. Bu makale, Marino'nun Bizans'a karşı gösterdiği tutum ve ilişkilerinin eserine yansıyan özel bir yönüyle ilgilidir. Bu konu detaylı bir şekilde tahlil edilmemiştir ve Marino'nun çalışmasının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Sanudo, resmi Venedik politikasını gösterdiği kadar, aynı zamanda Levanttaki Venedik politikasını izah eden Türkler hakkında artan ilginin gelişmesi ve Bizans'ın bu olaylara bakış tarzını göstermektedir. Marino Sanudo'nun çalışması, Venedik, Papalık ve Bizanslıların birbirlerine karşı güvensizliklerini açıklamak için kışkırtıcı şeyin artmakta olan Türk korkusu olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda 1332-1334 yılları arasında Türklere karşı oluşturulan ilk Avrupa ittifakını da çalışmasında ortaya koymuştur.² Birbirlerini tamamladıkları ve açıkladıkları için, Venedik politikasında ve Marino Sanudo'nun tutumundaki değişiklikler birlikte tartışılacaktır.

1306-1312 yıllarında, Marino Sanudo, Haçlı propagandacısı olarak ilk faaliyetlerine başladığında yani onun büyük çalışması olan *Secreta Fidelium Crucis*³'un ilk iki kitabını yazdığı Venedik, Bizans İmparatorluğuna düşmandı. Venediklilerin, İstanbul'daki Latin İmparatorluğunun sona ermesinden (1261) ve VIII. Michael Palaeologos'un şehri tekrar ele geçirmesinden sonra Bizans ile araları düzelmemişti. 1261'den sonra Venedik, Bizans İmparatorluğundaki tekeli ticaretini kaybederken diğer taraftan Venedik'in ezeli rakibi Cenova, VIII. Michael (1261-1282) ve II. Andronicus (1282-1328) gibi ilk iki Palaeologoslar zamanında ayrıcalıklı bir durum elde etti. Gerçekte, Cenovalıların meselesi bir istisna teşkil ediyordu: VIII. Michael ve Cenova arasındaki ilişkiler 1263 ve 1267 arasında gergindi ve VIII. Michael Venedik ile uzlaşmaya çalıştı.⁴ Fakat, genel anlamda Venedik Latin

² Bu şekilde bir ittifak kendi başına yeni bir fikir değildir. X. Gregory (1271-1276), VII Michael Palaeologos (1275-76) ile ittifak yapma fikrini aklında bulundurmıştır. Onun planları için bakınız: V. Laurent, "Gregoire X et le projet d'une ligue anti-turque," *Echos d'Orient*, XXXVII (1938), 257-273. Yine de 1332-1334 yıllarındaki ittifak X. Gregory'nin tasarladığından oldukça farklıdır: Venedik gibi dünyevi bir güç tarafından meydana getirilmiştir ve 1332-1334 ittifakı Grek ve Latin kiliselerinin birleşmesinin önkoşuluna dayanmayan bir ittifaktı. Bu makalede ben daha fazla farklılıkları göstermeyi umuyorum. Yani bu ittifak daha önceki planlara ilk aşamada genel bir Haçlı seferi şeklinde benzemesine rağmen 1332'de ittifakın bütün üyeleri bu şekilde düşünmüyordu.

³ İlk kitap 1306 yılında tamamlandı ve 1309 yılında Papa V. Clement'e sunuldu. İkinci kitap 1308 ve 1312 Aralık ayında yazıldı ve 24 Eylül 1321 tarihinde Avignon'da Papa XXII. John'a sunuldu. İlk iki kitap ortaçağ ticaretinde önemli bir uygulama olan Mısır'a karşı uygulanan ambargoya ilgilidir. Üçüncü kitap fetih sonrası Kutsal Toprakların yönetimiyle ilgilidir ve 1318 ile 1321 arasında yazılmıştır. Sanudo'nun mektuplarından oluşan *The Secreta Fidelium Crucis* J. Bongars, *Gesta Dei per Francos*, Vol. II (Hanoviae, 1611)'de yayımlanmıştır. (Bundan sonra, *Secreta*) Üç kitabın derleme tarihleri için bakınız: Magnocavallo, *Sanudo*, s. 33-34, 44, 71, 143.

⁴ VII. Michael'in dış politikası için bak. D. J. Geanakoplos, *The Emperor Michael Palaeologos and the West* (Cambridge, Mass., 1959) (Bundan sonra Geanakoplos, *Michael Palaeologos*). VII. Michael'in Venedik ve Cenova ile ilişkileri için bak. Aynı eser: s. 81-91, 161-

İmparatorluğunu tekrar kurmak için çabalarken, Cenova İstanbul'daki Bizans imparatorlarının yokluğundan istifade etti. Diğer yerlerdeki gelişmeler Bizans İmparatorluğunun ticari öneminin anlaşılmasına yardımcı oldu. Yunanistan ve Karadeniz bölgesindeki Venedik gücünün ortadan kalkmasıyla bu bölgelerdeki ticaret yollarının önemi arttı. 1291'de Mısır'daki Akka şehrinin düşmesi ve Orta Asya'da güçlü Moğol gücünün belirmesi kazançlı doğu ticaretinin yönü Kıbrıs limanları, Küçük Ermenistan (Kilikya yada Çukurova), Küçük Asya ve Karadeniz'e doğru çevrildi.⁵ Venedik Kıbrıs limanlarına ve aşağı Ermeniyeye arazisine oldukça iyi bir şekilde yerleşti. Fakat Karadeniz'deki durumu Cenova'ya nazaran daha zayıftı. Cenova'nın bu dönemde Bizans İmparatorluğu ve Trabzon İmparatoru sınırında oldukça kuvvetliydi.⁶

Doğudaki üstünlüğünü tekrar ele geçirmeye çalışan Venedik, 1281'de Fransız IX. Louis'in kardeşi Charles d'Anjou ve 1306'da Fransız IV. Philip'in kardeşi Charles Valois vasıtasıyla Bizans tahtında hak iddia eden çeşitli batılıların kuvvetlerine katıldı.⁷ 1306'da Sanudo ilk kitabı *Secreta*'yı yazdığı zaman Venedik ve Charles Valois arasındaki ittifak tamamen değişti. 1310 yılında Bizans karşıtı bir Haçlı seferinin gerçekleşmediğini anlayan Venedik, Bizanslılar ile barış anlaşması imzaladı. Fakat bu anlaşmaya rağmen iki kuvvetin birbirine karşı olan düşmanlıkları devam etti. Marino Sanudo ikinci kitabını 1308 yılı ile 1312 Aralık ayı arasında yazdı. 1312 yılında Avrupalı kuvvetler Viyana konsilinde bir araya gelerek Haçlı seferi düzenleme fikrini tartıştılar. Bu planların bir çoğu sözde batılı imparatorların lehine Bizans İmparatorluğunun ele geçirilmesini içeriyordu.

Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, Marino Sanudo *Secreta*'sında Bizans'a karşı olan düşmanlığını ortaya koyar. Halâ, onun ilk iki kitabının temel amacı Kutsal Toprakların bağımsızlığına hazırlık için Mısır'a karşı ekonomik boykot

168, 182-185, 206-209, 300-304. Venedik tarihi için, R. Cessi, *Storia della repubblica di Venezia* (Milan-Messina, 1944), ve H. Kretschmayr, *Geschichte von Venedig*, II (Gotha, 1920). Bu dönemdeki Cenova tarihi için bak. G. Caro, *Genua und die Mächte am Mittelmeer*, 1257-1311 (Halle, 1895, 1899).

⁵ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi ve tartışmalar için bak. W. Heyd, *Histoire du commerce du Levant au Moyen Age* (Stuttgart, 1879; Amsterdam'da tekrar basımı 1959), II, 3-253 (Bundan sonra, Heyd, *Commerce*). Ticaret yollarının İran İhanlı Devletine etkisi için bak. C. Cahen, "The Mongols and the Near East," K. Setton, R. L. Wolff, H. W. Hazard, *A History of the Crusades*, II (Philadelphia, 1262), 723-724; Özellikle Küçük Asya ticareti için bak. Barbara Flemming, *Landschaftsgeschichte von Pamphylien, Pisidien und Lykien im Spätmittelalter*, *Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes*, XXXV, bölüm I, (Wiesbaden, 1964), 35, 62-63 vd.

⁶ R. S. Lopez, *Siria della colonia Genovesi nel Mediterraneo* (Bologna, 1938), s. 294-302.

⁷ Bizans İmparatorluğunun batıyı tekrar ele geçirmeye çabaları için bak. E. Dade, *Versuche zur Wiedererrichtung der lateinischen Herrschaft in Konstantinopel im Rahmen der abendlandischen Politik (1261 etwa 1310)* (Jena, 1938), s. 3-4, 27-28, 53-59, 67-157; Geanakoplos, *Michael Palaeologus*, s. 194-199, 206 ff. Charles Valois için bak. J. Petit, *Charles de Valois, 1270-1325* (Paris 1900) ve H. Moranville, "Les projets de Charles de Valois sur l'Empire de Constantinople," *Bibliothèque de l'École des Chartes*, LI (1890), 63-86.

uygulanmasıdır. Pek tabii ki bu öneri yeni değildi: Akka'nın Memlûklerin eline geçmesinden sonra Papa IV. Nicholas (1288-1292) Mısır ile gerçekleştiren bütün ticareti yasaklamıştı⁸. Fakat Sanudo, Akdeniz'de keşif gücü oluşturacak ve İskenderiye limanlarına gidip gelecek bütün gemileri zorla durduracak⁹ 10 kadirge ile boykotun gerçekleştirilmesini öneriyordu ve gerçekte bu fikir yeniydi.

Sanudo, ilk çalışmasında her şeyden önce Bizans İmparatorluğu ile ilgileniyordu. Açıkça, daha sonradan onun farkına vardığı temel problemi Mısır ticaretinin boykot edilmesi, batı ticaret yolunun ele geçirilmesi ve sonuçta Mısır'ın fethedilmesi oluşturuyordu. O, Bizans İmparatorluğu'nun işgal edilmesinin imkan dahilinde olduğunu açıkladı. Fakat, doğal olarak bazı tehlikelere de işaret etti: Bizans'a giden yol uzundu, Haçlıların geçeceği topraklar tehlikeliydi ve bu topraklarda yerleşmiş olan insanlar, değişik düşmanlar vardı. Ayrıca ülke toprakları ele geçirildikten sonra buraları elde tutmak hiç de kolay değildi.¹⁰ Sanudo, daha toprakları ele geçirmeden nüfusun Katolik Kilisesine dönüşeceğinin kesin olarak farkına vardı.¹¹

Eğer Sanudo, Kutsal Topraklara giden yol üzerinde bulunan Bizans'ın Haçlılarca ele geçirilmesinin imkansız olacağını düşünseydi, Mısır'ın itaat arz etmesini önerecekti. Bütün bunların sonucunda Bizans git gide zayıflayacaktı: bütün bunlardan önce 10 kadirgalık *custodia* batı Akdeniz'de seyrederek Yunanistan'ın Mısır ile olan ticaretini durdurarak boykota zorlayacaktı. Kahire ve İstanbul arasındaki elçilerin değişimi bunda etkili olacaktı. Haçlılar Mısır'ı ele geçirdikten sonra, coğrafi durumu ve Türkler tarafından imparatorluğun batı kısmının iç koşulları, ayrılıkçı Grekler ve diğerleri papalık kuvvetlerinin bu bölgeyi ele geçirmelerini kolaylaştıran faktörlerdi. Bu bölgede yerleşmiş ahali Papaya itaat etmeye zorlandı. Bu toprakları ele geçirmenin bir diğer sonucu da Antakya, İskenderiye ve İstanbul'daki Latin Krallıklarının dönüşümü sağlanacaktı.¹²

Sanudo'nun, Grek ve Lâtin kiliseleri arasında mevcut olan ayrılığı tekrarlayarak vurgulaması, onun Bizans'ı ele geçirme teklifini sürekli olarak gündemde tutuyordu. Kiliselerin kesin bir şekilde 1054 yılında ayrıldığını çok

⁸ O. Raynaldus, *Annales Ecclesiastici* (Roma, 1646-1727; yeni baskısı: A. Theiner, Barri-Ducis, 1870), 1291,27,28 (bundan sonra: Raynaldus).

⁹ *Secreta*, I. Kitap, Kısım IV, Bölüm VII.

¹⁰ *Secreta*, Kitap II, Kısım II, Bölüm I, s. 37; Bongars, Letter VIII, s. 299-300.

¹¹ Bongars, Ketter VIII, s. 299-300. Bongars bu mektup ve VII. mektubun 1324 tarihinde yazıldığını belirtir. Magnocavallo'nun bu tarihi 1323 olarak doğrulaması (*Sanudo*, s. 109, n. 1) hatalıdır: Bak. G. Golubovich, *Biblioteca Bio-Bibliografica della Terra Santa e dell' oriente Franciscano*, III (Quracchi, 1919), s. 55-57.

¹² Bongars, s. 32, 47, 81-82, 94. Yunanistan'ın Haçlılar tarafından ele geçirilen kısmı muhtemelen Cenovalıların hakimiyetindeydi. Bu Cenovalılar'da öncelikle Zaccaria ailesinden olup Foça ve zengin Sakız (Chios) adasını yönetimleri altında bulunduruyorlardı.

iyi bilen İmparator VIII. Michael, bunu sona erdirmek için girişimde bulundu ve II. Lyons Konsilindeki (1274) temsilcileri iki kilisenin birleşmesini kabul etti. Ancak, 1281 yılında Michael politik düşüncelerle hareket eden Papa IV. Martin (1281-1285) tarafından aforoz edildi ve Michael'in ölümünden sonra oğlu II. Andronicus birleşmeyi reddetti. Lyons Konsilinde birkaç dikkate değer çağrıda bulunulduktan sonra (pro utilitate Terrae Sanctae) Sanudo, kiliselerin birleşmesinden ortaya çıkacak sonuçlar hakkında konuştu. Sanudo, özetle imparatorun birleşmeye yönelik politikasını VIII. Michael'in bazı itikadî itirazlarını açıkladı ve daha sonra Latin akidesinin doğru olduğunu bazı delillerle ispat etme girişiminde bulundu. Charles d'Anjou'nun kiliselerin birliğini yıkmaya yönelik faaliyetleri ve onun Papa IV. Martin'i VIII. Michael'i aforoz etmesi konusunda ikna ettiği gerçeği hakkında herhangi bir açıklama yoktur.¹³ Fakat, daha sonra Sanudo mektuplarında Charles d'Anjou ve IV. Martin'den büyük bir hoşnutsuzlukla bahsedecektir.

Hayatının daha sonraki kısmında Türkler ile ciddi bir şekilde ilgilenen Sanudo'nun bakış açısından, ilk çalışmalarında nadiren bahsettiği Türklerden bahsetmesi oldukça önemliydi. Türklerin Küçük Asya'da ilerlemeleri ve Ege Adalarına karşı yaptıkları akınlar hakkındaki bazı yanlış anlaşılmalardan Sanudo mektuplarında bahsetmiştir. Fakat, Sanudo Mısır ile yapılan ticareti durdurmak için hazırlanan 10 kadırgadan oluşan filoyla Türkleri durdurabileceğine inanıyor ve bu yönde bir girişim yapılmasını öneriyordu. Gerçekte Sanudo, Papanın Haçlılara kereste ve zift satarak yardım edebilecek olan Türklerle dostça münasebetler kurulabileceği ihtimalinin de gerçekleşebileceğine inanıyordu.¹⁴ Türklerin ilerlemelerine karşı kayıtsız kalınmasının sebepleri açıktır: Bu hususta, denizci beylikler –Karya bölgesindeki Mentеше, Lidya bölgesindeki Aydın, Misia'daki Karesi Beylikleri- Venedik hakimiyetini tehdit edebilecek kadar güçlü değildiler. Fakat diğer taraftan Bitinya'daki Osmanlı Türklerinin ilerlemesi Venediklilerden ziyade Bizanslılar ve Cenevizleri daha fazla tehdit ediyordu.

Halen daha *Secreta*'nın büyük önemi olan bir noktası vardır. 1321'de Sanudo 10 kadırgadan oluşan donanma ile ilgili tartışmasında ilginç bir bilgi vermektedir. Sanudo bu donanmanın Sakız'lı (Chios) Zaccaria, Guglielmo Sanudo, Naksa (Naxos) Dükü, Ghisi, Girit, Hospitaller, Kıbrıs ve İstanbul'daki sözde Latin Patriğine ait gemilerden oluşan bir donanma oluşturulmasını önermişti. Aynı donanma Türklerin ve diğer unsurların akınları kadar Katalanlar ve diğer istilacıların akınlarından da bu bölgenin korunması gerektiğini belirtiyordu. Bu pasaj çeşitli Akdeniz kuvvetlerine ait gemilerin katılımıyla

¹³ Kiliselerin ayrılması tartışması ve Lyons Konsili *Secreta*'nın 3. kitabındadır. S. 123-124,180. Sanudo 869 yılında kiliselerin kesin bir şekilde ayrıldığını düşünmektedir- 867 yılındaki sözde Photian ayrılışıyla ilgili tarihin doğru olmadığını vurgulamıştır.

¹⁴ Sanudo'nun Türklerle ilgili tartışmaları için bakz. *Secreta*, s. 29, 30-32, 62 ve Magnocavallo, Sanudo, s. 84.

daha sonraki tarihlerde meydana gelecek Akdeniz Haçlı kuvveti oluşturma fikrinin temeli olmuştur.¹⁵ Sanudo, Mısır'a giden yolu kapatacak bir Haçlı filosu oluşturmak için diplomatik girişimlere başlamıştı. Fakat şimdi 1325 yılında Venedik, evvela Türkler ile mücadele edecek uluslararası bir donanmanın teşkil edilmesi fikrini öne sürüyordu ve Sanudo da bu görüşü bütünüyle destekliyordu.

Bundan sonra, Marino Sanudo'nun ilk çalışmalarında Bizanslılara karşı yaklaşımı genel olmuştur. Grekler uyuşulamaz ayrımcıydılar; onlar kolaylıkla itaat etmeli veya ettirilmeliydi. Türkler, bir tehdit olmaktan ziyade belaydılar ve Türklerin gücü Haçlı seferi vasıtasıyla hazırlanacak olan Papalık güçleri tarafından durdurulmalıydı. Grekler ve şüphesiz Romanya topraklarındaki Cenovalılar Venedik'in yararına tekrar ele geçirilmeliydi. Sanudo'nun fikirlerinin Venedik ve Bizans İmparatorlukları arasındaki düşmanca ilişkilerden etkilenmiş olduğu oldukça açıktı. 1320'lerde bir taraftan Venedik diğer taraftan Bizanslıların tutumlarında paralel bir değişiklik vardı. Venedik, Levant'ta var olan güç dengelerinin arasını bulmaya çalışıyordu ve çabalarını batı ticaretinin istikrar kazanması yönünde yoğunlaştırmıştı. 1319'da Trabzon imparatoru II. Alexius, Cenovalıların yaptığı gibi Venediklilerin de Trabzon limanına gemileriyle girmelerine izin verdi ve imparatorluğunun limanlarını Venediklilere açık hale getirdi. 1320-21'de Venediklilerin Ermenistan coğrafyasındaki ayrıcalıkları tekrar doğrulandı.¹⁶ Venedikliler Bizans'a karşı daha dostça bir tutum sergilediler. 1324 yılında beş yıllık bir ateşkes imzalandı. Bu anlaşma 1302 ve 1310 yılında yapılan anlaşmalara göre daha anlamlı görünüyordu.¹⁷ Ayrıca 1320 yılı içerisinde Bizanslılar Katolik kilisesine dönmeyi teklif etti. Bundaki amacı ise düşmanlarına karşı dışarıda kalmaktan ziyade Avrupa toplumunun içerisine kendilerini dahil edebilmektir. Kendilerine karşı oluşacak muhtemel bir ittifaktan çekinmeleri bu ittifak teklifinin gerçek sebebi idi. Tutumlarındaki bu değişimin başka bir sebebi ise Türklerin

¹⁵ Marginal bunu *Secreta* s. 30-31'de belirtmiştir. Macnocallo, *Sanudo*, s. 85 ve not: 4 1321 veya daha önceki bir tarihe atıfta bulunmaktadır. Çünkü V. Grumel, *Traite d'etudes byzantines, I, La Chronologie* (Paris 1958)'e göre Guglielmo Sanudo, 1322 yada 1323'e kadar Naksa (Naxos) Dükü olarak açıklar. Zaccaria Levant'ta kıymetli büyük bir hakimiyet sağlamış olan Cenovalı bir aileye mensuptu. VIII. Manuel Palaeologus zengin şap madenlerine sahip olan Foça şehrinin valiliğini Benedetto Zaccaria'ya vermişti. 1304'te Zacharia komşu Sakız (Chios) adasını ele geçirdi: Geanakoplos, *Michael Palaeologus*, s. 210; R. S. Lopez *Genova marinara nel duecento, Benedetto Zaccaria ammiraglio e mercante* (Messina-Milan, 1933) Hospital Şövalyeleri tahminen 15 Ağustos 1308'de Rodos adasını ele geçirdiler ve adayı 1522'ye kadar ellerinde tuttular. Venedikli Ghisi ailesi Andros adasını 1233'den 1250'ye kadar yönettiler. Sanudo'nun eserinde yer alan bilgi Eğriboz (Negroponte=Euboea) adasının belli bir kısmını yönetimi altında bulunduran II. Bartolomeo Ghisi (1311-1341) ile ilgilidir. bu dönemde İstanbul'daki sözde Latin patriği Thebes başpiskoposu (1308-1331) Nicholas'dır.

¹⁶ G. M. Thomas, *Diplomatarium Veneto-Levanticum, sive Acta et Diplomata res venetas graecas atque Levantis illustrantia* (Venice 1880), nos. 71, 86-87 (bundan sonra, Thomas, *Diplomatarium*).

¹⁷ Müzakereler ve anlaşmanın Latince metni için bak: Thomas, *Diplomatarium*, 72-79, 80, 90-92, 94-95.

ilerlemesinde bulunabilir. 1320'lerde Osmanlı Türkleri Küçük Asya'daki fetihlerini tamamlıyorlardı. Hala Bizans'ın elinde bulunan birkaç şehirden biri olan Bursa (Brusa) 1326'da Türkler tarafından fethedilirken, İznik (Nicaea) 1329'da kuşatılmış ve 1331'de Türklerin eline geçmiştir. 1337'ye kadar sadece İzmit (Nicomedia) kalmıştır. Aynı zamanda Aydın ve Menteşe denizci beylikleri oldukça güçlendiler ve meydana getirdikleri küçük donanmalarla Ege kıyılarını ve adaları tahrip ettiler.¹⁸ Greklerin ve Venediklilerin hakimiyetleri benzer şekilde bu akınlarla tehdit ediliyordu. Çağdaş Venedik kaynakları Türklerin ilerlemesini kaydeder ve her bir büyük akın Venedik'in ilgisini daha da bir çekmiştir. Mısır'a karşı bir Haçlı seferi düzenlenmesi için çağrıda bulunan Marino Sanudo'nun çalışmalarına Türk ilerlemesinin yansıdığını görüyoruz; 1320'lerde ve 1330'larda Sanudo Türklerle karşı savaş için çağrıda bulunmaya başladı. Sanudo, bu savaşta Bizans'ın da Batı Avrupa'nın yanında yer alması için çaba gösteriyordu.¹⁹

Haziran 1318 başında bir takım resmi Venedik belgeleri Ege Denizi açıklarında Venedik gemilerine ve Ege Denizindeki Venedik hakimiyetine karşı Türk korsanlarının saldırdığını belirtmektedir. Santorini (Thera) ve Carpathos adaları 1318 baharında saldırıya uğramıştır. Girit ve Eğriboz (Negroponte=Euböia) adaları da saldırı beklemektedir.²⁰ 1321'de korsan akınları tekrar belirtilmektedir. Fakat Venedik'in bu saldırılara derhal karşılık vermediğini biliyoruz.²¹ Devam eden 4 yıl içerisinde durum tedricen daha da kötüleşti. Çünkü, 1325 yılının başında yeni Türk akınlarına dair belirtiler vardır ve ilk defa Venedik resmi kayıtlarında Türklerle karşı bir *societas* yada ittifak oluşturmanın ihtimali üzerine kayıtlar vardır. *Societas* (İttifak) donanmadan oluşmalıydı. Bu donanma farklı Hıristiyan devletlerinin gemilerinden meydana

¹⁸ P. Wittek, *Das Fürstentum Mentesche*, (İstanbul, 1934); P.Lemerle, *L'émirat Aydın, Byzance et l'Occident* (Paris, 1957), Bundan sonra, Lemerle, *Aydın*, Moğol baskısı altında Küçük Asya'da Selçukluların hakimiyetlerini kaybetmesi ve Türkmen Beyliklerinin ortaya çıkışı için bak: C. Cahen *Pre-Ottoman Turkey*, (London, 1968), s. 303-317.

¹⁹ Bu gelişmelerin nihai sonucu 1332-1334 Türk aleyhtarı bir ittifakın kurulması olmuştur. Bu ittifakın oluşması dikkate değer bir şekilde Lemerle, *Aydın*, s. 89-101; Sp. Theotokis, "Ἡρωτική συμμαχία των κυριαρχών κρατών του Αιγαίου κατά της καθόδου των Των Τουρκων", *ΕΕ.Β.Σ.*, s. 6-7 (1920-30), s. 283-298 (bundan sonra Theotokis, *Συμμαχία*), ve L. Dorez, C. Le la Roncière, "Lettres inédites et mémoires de Marino Sanudo l'ancien," *Bibliothèque de l'École des Chartes*, LVI, (1895), s. 21-44 (bundan sonra, Dorez-de la Roncière, *Lettres*)'de tartışılmıştır. Fakat bütün bu tartışmalar "1332- 1334 yıllarına yoğunlaşarak yapılmıştır ve sadece ittifak öncesi yapılan uzun görüşmelerden yola çıkarak açıklanmıştır. Buradan hareketle ittifakın mümkün olduğu vurgulanmıştır.

²⁰ Thomas, *Diplomatarium*, no. 61 (21.Haziran, 1318), 62-63 (16, Temmuz, 1318).

²¹ R. Cessi, P. Sambin, *edd.*, *Le deliberazioni del Consiglio dei Rogati (senato), Serie "Mistorum."* Deputazione di Storis Patria per le Venezie (Venice, 1960), s. 238 (Kasım 1321. Bundan sonra, bu çalışma Cessi-Sambin, *Deliberazioni*, olarak zikredilecektir.

gelmeliydi ve Hıristiyan topraklarında sürekli olarak ilerleyen Türklere karşı kutsal bir amaçla bu hareket yapılarak bu sefere Haçlı zihniyeti verilmeliydi.²²

Tam olarak aynı yıl, Marino Sanudo'nun mektuplarında Türk tehlikesi büyük bir yer kaplamaya başlamıştır. Bu ilgi Sanudo'yu Mısır'a karşı bir Haçlı propagandacısından Türklere karşı Avrupalı Hıristiyanları destekleyen bir kişi haline getirmiştir.

1325'de Capua piskoposuna ve Napoli kralının katibine yazdığı bir mektupta, Marino, özellikle Türklerin bir çok esirler aldıkları Eğriboz (Negroponte=Euboia) adası ve Nicolo Sanudo'nun hakimiyetinde bulunan Naksa (Naksos) adası gibi Romanya adalarına Türklerin saldırılarından genişçe bahsetmiştir.²³ Sanudo 1326 yılında daha dokunaklı yazdığı bir mektupta ismini vermediği piskoposlara, lortlara ve krallara sesleniyordu. Sanudo, hayatının rüyasından vazgeçmiş görünüyordu: Haçlı Seferi. Sanudo'nun yazdıklarında Haçlı Seferi yer almıyordu ve bunun gerçekleşeceğine dair her hangi bir ize rastlanmıyordu.²⁴ Bu yüzden, Hıristiyanlar Ermeniler ile olan güvenlik meselesi hakkında Sultanla müzakere yapılmasını teklif etti ve bu şekilde Kutsal topraklara Hac yolculuğu yapılabilecekti. Ticarî olarak Mısırlılara boykot yapılmasından vazgeçen Sanudo, şimdi demir, kereste, silah, zift ve köle gibi savaş malzemelerinin Mısır'a satılması dışında, Mısırlılar ile ticaret yapılması için Hıristiyanlara izin verilmesi gerektiğini öne sürüyordu.²⁵ Fakat mesele Türkler olunca Sanudo daha hassas davranmakta ve derhal tedbir alınması için gayret göstermektedir:

Reventer loguendo de necssiate; oportet dominum nostrum paevidere de Turchis... qui velocius infestant Insulas Romaniae, et maxime eas quae pertinent Principatui Amoreae...²⁶

Sanudo, şayet Sakız (Chios) Cenovalıları, Nicolo Sanudo ve Hospitallerin ümitsiz çabaları olmasaydı Ege adaları tamamen Türklerin eline geçeceğini yazıyordu. Özellikle Eğriboz (Negroponte) büyük tehdit altındaydı. Venedik sürekli olarak asker göndermek suretiyle adanın savunmasını güçlendiriyordu.

²² Societas'ın ilk açıklaması Cessi-Sambin, *Deliberazioni*, s. 296 (Şubat 1325)'de bulunmaktadır: *Sapientes electi super tractanda societate contra Turchos*.

²³ Bongars, Letter III, s. 291-294.

²⁴ Bongars, Letters V. Sanudo muhtemelen 1322-1324 yıllarında son Fransız Haçlı Seferi planlarının başarısızlığa uğramasına gönderme yapıyordu. Bunlar için bak. W. Norden, *Das Papsttum und Byzanz* (Berlin, 1903; yeniden basım New York, 1958) s. 684-685. (Bundan sonra, Norden, *Papsttum*).

²⁵ Bu teklifi stratejik mallar daima hariç yutulmak kaydıyla Mısır ile ticaret yapmak için Papanın iznini almak isteyen çağdaş Venedik çabalarına yansımaktadır: Heyd, *Commerce*, II, s. 37-44.

²⁶ Bongars, s. 298.

Sanudo'nun Türklerden korkmasının başlıca sebebi Türklerin coğrafi olarak hakim oldukları bölgenin büyüklüğünden kaynaklanıyordu: Sanudo Küçük Asya'daki Türklerin İspanya'dakinden daha geniş bir bölgeye hakim olduğunu yazıyordu. Ayrıca Türklerin deniz gücüne dikkat çekiyordu. Gerçekler Sanudo'nun korkularını doğruladı. Aynı yıl, Türkler, 1304 yılından beri Cenovalıların hüküm sürdüğü İzmir kalesi limanını kuşatma altına aldılar.²⁷

Oldukça şaşırtıcı bir şekilde 1326'daki olayda, Sanudo Türklerle savaşmak için bir Hıristiyan donanması oluşturulmasını teklif etmedi. Sanudo'nun oldukça faydalı yeni fikirleri, Venedik resmi politikasının halen daha iki üç yıl gerisindeydi. Sanudo, Türklerle karşı bir *societas* (ittifak) oluşturulması gerektiğini ilk kez 1329-30 yılında açıkladı.²⁸ Diğer taraftan Venedik, Temmuz 1327'de Senatodaki tartışmalar ile böyle bir ihtimalin (1325) açıklaması tesadüfen birbirini takip etti. Tartışma metinlerinin elimize ulaşmamasına rağmen biz Senatonun Girit düküne, Eğriboz (Negroponte) balyosuna, II. Andronicus'la müzakere amacıyla İstanbul'a, Rodos'taki Hospitallerin yöneticisine Sakız'daki (Chios) Martino Zaccaria'ya ve diğer Türklerle karşı oluşturulacak olan ittifaka katılacaklara mektuplar göndermeye karar verdiğini biliyoruz. Aynı yılın Aralık ayında Venedikliler Adriyatik denizini ve Romanya'yı korumak amacıyla 10 gemiden oluşan bir kuvvet meydana getirdiler. Meydana gelen tartışmalar bütün bu yaşananlarla bağlantılı olmalıydı.²⁹

1321-1327 yıllarında Venedik artan Aydın ve Menteşe Türklerinin akınlarıyla meşgul olurken, Marino Sanudo Bizans'a karşı tavrını yumuşatarak daha dostça bir tutum izlemeye başlamıştır. Sanudo sadece bir kişi olduğu için bu değişiklik sadece onun biyografisinde iki önemli noktayı dikkate almak gereklidir: ilk olarak Sanudo yorulmak bilmeyen bir Haçlı propagandacısıydı. Fikirleri Avrupa'nın önemli yöneticileri tarafından biliniyordu. Onun fikirlerinden doğuyla ilgilenen Avrupalılar bilgi elde ediyorlardı ve Avrupalıların politikalarını başarılı bir şekilde etkilediği görülüyordu. Şayet Batılı güçlerle Bizans ittifak yapmayı başarabilirse Sanudo'nun ortaya koyduğu bütün bilgiler çok faydalı olacaktı. 1320'lerde ve bu tarihten sonra Sanudo'nun Bizanslılara karşı köklü düşmanlığı daha toleranslı bir tutum izleme yönünde değişti. Sanudo'nun kalbindeki bu değişikliğin pratik olarak faydası, onun kiliseleri birleştirme çabasından kaynaklanmaktaydı. Sanudo'nun Bizans'a karşı düşmanlıkta ilk defa ara vermesi 1324'de meydan geldi ve Bizans imparatorunu bazı işler yapması için kıskırttı. Aynı yıl Sanudo, II. Andronicus'a bir mektup gönderdi ve diğer bir mektubu Avignon'da Papanın mahiyetinde II. Andronicus'un elçisi olarak 1324'den kısa bir süre önce ulaşan ve Kaffa'nın

²⁷ Lemerle, *Aydın*, s. 54.

²⁸ Bongars, *Letters XXIII*, Peter de Via ve diğer Kardinallere yazılmıştır. Cf. *infra*, 384.

²⁹ Cessi-Sambin, *Deliberazioni*, s. 341-342, 348.

piskoposu olan Hieronymus'a yazdı.³⁰ Bizans tahtında 41 yıldır bulunan II. Andronicus 1324 yılına gelindiğinde yaşlı ve yorgun bir adamdı. II. Andronicus'un parçalanmış imparatorluğu, Osmanlı Türkleri ve diğer beylikler tarafından saldırıya uğruyordu. İmparatorluk Anadolu yönünden sıkıştırılmış durumdaydı. II. Andronicus tahtı ele geçirmek isteyen genç ve istekli torunu III. Andronicus'la iç savaşa tutuştu.³¹ II. Andronicus umduğu yardımı alamadığı batıdan ilgisini kesme yönündeki politikasını tekrar gözden geçirdi. Dindar bir Ortodoks olan II. Andronicus politikasını değiştirdi ve babasının daha önceden yaptığı gibi batı ile ittifak yapma arayışlarına girdi.³² II. Andronicus kiliselerin birliğinin mümkün olup olmadığını tartışmak için Papa XXII. John'a elçiler gönderdi. Sanudo, elçiler Avignon'da iken onları karşıladı ve bu yeni gelişmelerden oldukça memnun oldu.

II. Andronikos'a yazdığı mektupta Sanudo memnuniyetini dile getirdi ve Napoli kralı Robert, çeşitli Fransız prensleri ve ittifak yapmak için teşvik ettiği tanıdığı kardinaller ile konuşmak için söz verdi. Hatta Sanudo, *complementum passagii Terrae Sanctae* olarak isimlendirdiği kiliselerin birliğine yardımı olacaksa şahsen İstanbul'a gitmeyi teklif etti. Sanudo'nun Haçlı Seferi planlarını detaylı bir şekilde açıkladığı Kaffa piskoposuna göre, imparatorluk topraklarına doğru düzenlenecek Haçlı Seferi gereksiz bir teşebbüstü. Sanudo, bunu Bizans'a karşı yardımsever bir davranışın delili olarak sundu. Ayrıca Bizanslıları gerçek imana zorla döndürme yönünde bir zorlama yapılmayacağını ilave etti. Şayet imparatorluk ailesi ve İstanbul patrikliği Katolik inancına dönerse halkı da bunu takip edecek ve Sırbistan, Bulgaristan, Albanya (bugünkü Arnavutluk topraklarına verilen isim) halkıyla, Türklerin, Moğolların, Mısırlıların ve Latinlerin yönetimindeki bölgelerdeki halk da Katolik inancına dönecekti. Sanudo, VIII. Michael'in benzer bir çabasının başarısızlıkla sonuçlandığının farkında olmasına rağmen fikrinden vazgeçmedi veya geçemedi. 1324 ve 1325'te Sanudo samimi bir Bizans taraftarı değildi. Sanudo hem Bizanslılarla ittifakı tavsiye etmekte istekliyken diğer taraftan Bizans'a tekrar saldırmak istiyordu.³³

1326 yılında Sanudo'nun Bizans'a karşı olan tutumunu değiştirecek önemli bir gelişme meydana geldi. II. Andronicus 1325-1326'da ittifak görüşmelerine devam etti ve 1326'da elçilerini batıya gönderdi. Ayrıca görünüşe göre Sanudo'nun mektuplardan birini kaybetmiş olmasından şikayet etmesine

³⁰ Bongars, Letters VII ve VIII.

³¹ U. V. Bosch, *Andronikos III Palaiologos* (Amsterdam, 1965), s. 21-38 (Bundan sonra, Bosch, *Andronikos III*).

³² Norden, *Popstum*, s. 684 vd., ve bundan sonraki bütün araştırmalar II. Andronikos'un 1324-1327 yıllarındaki ittifak çabalarını, Batı Avrupalıların Bizans'a karşı düzenleyeceği sefer korkusunun Andronikos'u ittifak konusunda motive ettiğini iddia etmişlerdir. Bunun böyle olmadığını başka bir yerde ben kanıtlamıştım ve II. Andronikos'un yeni batı taraftarı politikası uzun dönemdeki gelişmelerin bir sonucudur. Fakat bu mesele burada o kadar önemli değildir.

³³ Bongars, Letter II, s. 290-291.

rağmen Sanudo'ya en az iki mektup yazdı. Haçlı propagandacısı derhal görüşmelere dahil oldu ve Andronicus'a ve müzakerelerde yararlı biri olan Sebastos Stephen Syropoulos'a mektup yazmaya başladı. Syropoulos, Sanudo'ya ittifak meselesinin olgunlaştığını yazdı ve şayet imparator ısrarcı davranırsa sonuç iyi olacaktı.³⁴ Aynı yıl, Andronicus bir dominiken keşişi olan Frater Andreas'ı Bizanslıları değiştirmek için elçi göndermesini istemek üzere Papa XXII. John'a (1312-1334) gönderdi.³⁵ Cenova asilzadesi Simone d'Oria, barış teklifi ve kiliselerin birliğinin vaatleriyle Fransız IV. Charles'e gönderildi. Hem Charles hem de Papa Andronicus'un sadakatine inanmadan önce daha fazla güven vermesini istiyorlardı. Papa ve Charles İstanbul'a Paris Üniversitesinde din bilgini ve bir dominikan olan Benedict'i gönderdiler. Bu kişinin amacı imparatorun gerçekten ittifak için verdiği sözleri tutup tutamayacağından emin olmaktı. Como'lu Benedict Andronicus'u resmen kiliselerin ittifakını ilan etmesi için ikna etmeye çalışarak bir süre imparatorun yanında kaldı.

II. Andronicus'un, müzakereleri halkının karşı olmasına rağmen yaptığı açıkça belli oldu. Como'lu Benedict İstanbul'da bulunduğu sırada (1326'nın sonundan 1327'nin yazına kadar) II. Andronicus ile torunu III. Andronicus arasındaki anlaşmazlık şiddetli bir şekilde tekrar ortaya çıktı. Yaşlı imparator şayet kiliseleri birleştirmek için yaptığı planlar ortaya çıkarsa İstanbul'da oturanların şehri torununa vereceğinden korkuyordu. 1327 Mayısında II. Andronicus, XXII. John ve IV. Charles'e "İttifak, bütün insanlarımızda ortaya çıkan şüphe sebebiyle başarılması oldukça zor" diye mektup yazdı.³⁶ Como'lu Benedict, Andronicus'un şüpheli vaatleri ve XXII. John ile IV. Charles'e iyi dileklerini belirten mektuplarla birlikte İstanbul'dan ayrılmak zorunda kaldı. Dikkatsiz batılı gözlemciler göre, bütün bu olaylar Bizans'ın çok iyi bilinen iki yüzlülüğünün kanıtı olarak görülmekteydi. Bu dönemde ittifak görüşmelerinde geçmişten gelen zorlukları anlamak ve yorumlamak Marino Sanudo gibi bir uzmanın işiydi. 1334'te görüşmelerin başarısızlığa uğraması imparatorun samimiyetsizliğinden kaynaklanmıyordu. "Fakat II. Andronicus ile torunu arasındaki mücadele de görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanmasının sebebiydi:

³⁴ Bongars, Letter XII. Cf. Atiya, *Crusades*. 126. Syropoulos 1310 ve 1318 yılında Venedik'le olan görüşmelere katılan bir imparatorluk tercümanıdır.

³⁵ Raynaldus, 1326, XXVI. 1326-1327 müzakereleri için bak. H. Omont, "Projet de réunion des églises grècque et latine sous Charles le Bel en 1327", *B.E.C.* LIII (1892), s. 254-257 (bundan sonra, Omont, *Projet*); Th. Kaeppli, O.P., "Deux nouveaux ouvrages de fr. Philippe Incontri de Péra," *Archivum Fratrum Praedicatorum*, XXIII (1953), s. 163-183; M. Viller, "La question de l'union des églises entre Grecs et Latins depuis le concil de Lyon jusqu'à celui de Florence, 1274-1436," *Revue d'histoire ecclésiastique*, XVII (1921), s. 260-305; Th. Kaeppli, O.P., "Benedetto di Asinago da Como (1339)," *A.F.P.*, XI (1941) s. 85 vd.

³⁶ Omont, *Projet*, s. 255.

her iki Andronicus da halkın karşı çıkmasından korkarak inançları tartışmaya cesaret edemiyordu.”³⁷

II. Andronicus 1328’de torunu tarafından tahttan uzaklaştırıldı, imparator değişikliği Türklerin ilerlemesiyle bağlantılıdır. Doğu Akdeniz’deki 1329-1334 yılları arasındaki yeniden güçlenen Venedik politikası, Venedik ve Sanudo’nun Türklere karşı Bizans ile ortak hareket etme politikasına dönüştü. Papa XXII. John, Fransa Kralı Charles Valois halen Kutsal toprakları tekrar ele geçirecek bir Haçlı seferi üzerinde düşünürken, Venedik bu sorunun sadece fazladan olduğunu düşünüyor ve bunun yerine Türklere karşı Avrupalı bir Haçlı seferi organize etmeye çalışıyordu.³⁸ Marino Sanudo ortada kalmıştı. Sanudo gerçekten de genel bir Haçlı Seferi düzenlemekle ilgiliydi. Fakat onun asıl önem verdiği Türklere karşı özel bir Haçlı Seferi tertiplemekti. 1332 yılından sonra, Sanudo resmi Venedik politikasını destekleyerek ve Papa, Fransa kralı ve Napoli kralını Türklere karşı Hıristiyan bir ittifakın gerekliliği hususunda ikna etmeye çalışarak hemen hemen bir Venedik diplomatı gibi davrandı.

1329’da Türklere karşı ittifak için yapılan planlar halen daha başlangıç seviyesindeydi. Venedik, Eğriboz (Negroponte) ve Thebes’in Latin başpiskoposunun (Bu şahıs aynı zamanda İstanbul’daki sözde Latin patriği) temsilcilerini kabul etti. Başpiskopos batıya gelerek Venedik hakimiyetini Türklerin ciddi bir şekilde tehdit ettiğini Venediklilere ve Papaya anlattı. Başpiskopos Venedik’te oldukça olumlu karşılandı ve Senato onunla konuşması için birini tayin etti.³⁹ Papaya Türklere karşı birlikte hareket edilmesi hususu soruldu. Fakat bütün Venedikliler yeni bir şey teklif etmediler. Venedikliler Türklere karşı bir sefer yapılması yönündeki umutlarını basitçe ifade ettiler.⁴⁰ Mahalli olarak Venedikliler ve yeni Bizans İmparatoru III. Andronicus bazı konularda anlaşmışlardı. Her iki kuvvet de Akdeniz’deki Cenova’nın gücünü azaltmakla ilgiliydiler ve Türk akınlarını sona erdirmek istiyorlardı. Fakat halen daha Bizans ve Venedik arasında resmi bir ittifak yapılmamıştı. Bu noktada bunun gerçek sebebi belki de Papa XXII. John, Bizanslıları tehlikeli hizipçiler

³⁷ F. Kunstmann, “Studien über Marino Sanudo den Alteren,” *Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Historische Klasse*, XVII (Munich, 1853), Letter VI (1334), s. 804 (bundan sonra, bu çalışma Kunstmann, *Studien* olarak atıfta bulunulacaktır) 1326-27 müzakerelerinin diğer referansları Sanudo’nun çalışmasında bulunabilir: Kunstmann, *Studien*, Letter II (1330), s. 765; Bongars, Letters IX-XIII.

³⁸ Norden, *Papstum*, s. 694 vd. Papa XXII. John’un Türklere karşı ittifak organize etmek için öncelikli davranılması konusunda düşüncesi oldukça kayıtsızdı. Aralık 1333’de Napoli dükü Robert’e bu türden bir ittifakı organize etmenin Papanın işi olmadığını yazmıştır. Fakat şayet Türk karşıtı ittifak oluşturma girişimi onları çok ilgilendiriyorsa yardım edebileceğini de mektubunda yazmıştır. Raynaldus, 1333, XV.

³⁹ Bongars, Letters XX, XXI, XXII. Magnocavallo, *Sanudo*, s. 122, bu mektupların 1329-1330 yılında yazıldığını belirtir. 1329 tarihi gerçeğe daha yakın gözükmektedir. Çünkü 1328 Kasımında Venedik Senatosu başpiskoposla konuşması için iki kişiyi atamıştır: Cessi-Sambin, *Deliberazioni*, s. 370.

⁴⁰ Cessi-Sambin, *Deliberazioni*, s. 380, 382 (Mart 1329).

olarak düşünüyordu.⁴¹ 1329 yılının Ocak ve Şubat aylarında Marino Sanudo sözde Napoli kralı ve Papa'nın yeğeni Petro de Via'ya mektup yazarak özellikle Eğriboz (Negroponte) adasına karşı yapılan bir çok Türk akınından bahsediyor ve bu bölgelerde oturan halkın büyük yardıma ihtiyacı olduğunu belirtiyordu. Thebes başpiskoposunun gayretlerini etkili bir şekilde desteklemenin yanında Sanudo, ayrıca ilk defa Türklere karşı ittifakın ihtimalini de açıklıyordu.⁴²

1330'da ve 1331'de, Venedikliler Türk problemiyle ilgili büyük Avrupa kuvvetlerinin katıldığı birkaç diplomatik aşamadan oluşan görüşmeler yaptılar. Venedikliler Türklere karşı yardım istemek amacıyla papaya yazdılar. Fakat iki bağımsız kaynaktan geçmesine rağmen bu mektupların mahiyetini tam olarak maalesef bilemiyoruz.⁴³ 1331'in sonunda, Fransa'nın aynı yılın sonunda ittifaka dahil olmasına rağmen, Venedik halen Papa ile olan görüşmelerinde eli kolu bağlıydı. Aynı zamanda aynı yöndeki bir çabada Venedik, Eğriboz (Negroponte) ve Girit'i kuvvetleriyle beraber yerel bir Türk karşıtı ittifaka katılması için sıkıştırıyordu⁴⁴.

Marino Sanudo Venedik'in çabalarına, Ostia piskoposuna ve Apostolik elçisine uzun mektuplar yazarak destek veriyordu. Bu mektupta, Sanudo Türklerin Ege adalarına ve Romanya arazisine yaptıkları akınlardan oldukça detaylı bahsetmiştir. Türklerin bir çok Hıristiyan'ı esir aldığına piskoposun dikkatini çekmeye çalışmıştır. Daha sonra ilk defa tehlikenin aciliyeti üzerine vurgu yapmıştır.⁴⁵

Marino Sanudo ilk defa Türklerden oldukça tedirgin oluyordu. Onun korkusu şayet Türkler kontrol edilmezlerse Osmanlı Türkleri diğer beyliklerin yardımıyla ya da yalnız başlarına Avrupa'yı işgal edebilirlerdi ve bir daha onları kimse durduramazdı.

Sanudo'nun Türkleri durdurma önerileri çözülemeyecek bir problem halini almadan önce bütün Avrupa'nın politikası bir düzene oturmalıydı.⁴⁶ İtalya'daki savaşlar durdurulmalıydı, Papa ve Bavaria'lı Louis'in savaşı sona ermeliydi, Grek ve Latin kiliseleri arasındaki ayrım ortadan kaldırılmalıydı ve daha pratik bir aşama olarak Papa Venedik'in Türklere karşı ciddi yardım isteğine cevap vermeliydi. Ostia'lı Bertrand'a yazdığı mektupta Sanudo sadece Venedik

⁴¹ 1328 Aralık ayında XXII. John ve Venedikliler, hizipçi Greklere, Bulgarlara, Türklere ve Alanlara karşı ittifak kurulmasını önermek için Napoli'li Robert'e mektup yazmışlardı. Norden, *Papsttum*, s. 702.

⁴² Bongars, *Letters* XX, XXI.

⁴³ Cessi-Sambin, *Deliberazioni*, s. 434 (Ocak, 1331); Kunstmann, *Studien*, Letter II (Nisan 1330), s. 779.

⁴⁴ Cessi-Sambin, *Deliberazioni*, s. 434, 437, 444, 458.

⁴⁵ Kunstmann, *Studien*, Letter II, s. 779.

⁴⁶ Bu öneriler Kunstmann, *Studien*, Letter II'de yer almaktadır.

politikasını daha bir incelikle işlemiştir: Venedikliler Türklere karşı Papadan yardım istemişlerdi ve papanın danışmanları ile derhal Türk tehlikesinin önemi ve aciliyetine dikkat çekmeye çalışıyordu. Fakat Avrupa'nın kendi içerisinde genel bir barış sağlama isteğine Marino Sanudo şahsi olarak çok kızılıyordu ve daha geniş kitlelerin dikkatini çekmek istiyordu. Sanudo savaşın yol açacağı tehlikelerden ve ticaretin uğrayacağı zarardan dolayı oldukça endişeliydi. Sanudo gibi pratik düşünceli bir insanın gerçekten Kutsal Toprakları kurtarmak için bir Haçlı Seferi düzenlemeyle ilgilenmesi muhtemelen onun barış istediği gibi görülebilir. Sanudo Haçlı Seferini ertelemekle Avrupa'nın dürüst olmadığını görüyordu ve o barış için çalışan insanları ikna etmenin yapacağı en iyi şey olarak görüyordu.

Türk karşıtı ittifak oluşturmayla ilgili 1332-1334 yıllarındaki görüşmeler Lemerle ve Theotokis'in çalışmalarından çok iyi bilinmektedir. Fakat bu bilim adamlarının görmedikleri husus 1332-1334'ün gelişmelerinin, 1320 yıllarında başlayan bir çok Venedik çabasının sonucu olduğudur. 1332'de Avrupalı güçleri bir araya toplamakla ilgilenen Venedik'in çeşitli girişimleri -Venediklilerin Romanya'daki yerel çabaları, daha genel olarak Papaya başvurmaları ve Fransa ile yeni ittifak kurma girişimleri- bir araya geldi ve Türk karşıtı ittifakının oluşmasıyla sonuçlandı.

1332'nin Ocak ayında Venedik elçisi Türk problemini Papa ve VI. Philip ile tartışmak gayesiyle Avignon'a ve daha sonra Fransa'ya gitti.⁴⁷ Fransa'nın ittifaka dahil olması 1331 Kasımında kralın teşvikiyle başarıyla neticelendi. Venedik'e mektup yazan Fransa, haçı almak için karar verdi. Ayrıca ulaşım ve kıyıların durumu ile ilgili tavsiye istedi. Bu mektuba Venedik 11 Mayıs 1332'de cevap verdi. Philip'in sorularına cevap vermenin yanında, Venedikliler şu anda 20-30 silahlı geminin batıya gönderilerek Türk gemilerinin rahatsız edilmesi ve Romanya'nın korunması isteklerini ilave ettiler (*quia iniquitas et audacia Turchorum cotidie invalescit*). Venediklilerin bu istekleri Haçlıların beslenme ihtiyaçlarını karşılayacak olan Karadeniz tahılının ulaşımını kesen Türklerin çabalarını durdurma amacıyla olan Haçlılarla ilgiliydi.⁴⁸ Bu akılcı politikaya rağmen Venediklilerin öncelikli ilgisinin Türklere karşı yardım elde etmek olduğu bu belgenin vurgusundan açıkça anlaşılmaktadır. Bundan bir ay önce yani 6 Nisan'da Venedikliler Türklere karşı ittifaka katılmalarını sormak için Napoli kralına da mektup yazdılar.⁴⁹ Aynı yılın Ağustos ayında, Papa XXII. John Levanttaki Latin topraklarının tehlikeli durumunu tarif ederek yardım

⁴⁷ Cessi-Sambin, *Deliberazioni*, s. 467: no. 326: *Mittatur ambaxata solemniter ad Regem Francie etc.*; no. 327: *Committatur eis facta de Turchis et Romanie pro quibus potest accipi de pecunia montis*; no. 328. *Vadant ambaxatores primo ad dominum Papam etc.*

⁴⁸ Venediklilerin bu cevabı Thomas, *Diplomatarium*, nos. 109, 110'da bulunabilir.

⁴⁹ F. Thiret, *Régestes des délibérations du Sénat de Venise concernant la Romanie*, I (Paris, 1958). No. 13 (Bundan sonra, Thiret, *Régestes*).

isteyen Venediklilerin isteklerine nihayet cevap verdi ve Venedik'e Türkleri durdurmanın yollarını tartışmak üzere adamlar gönderdi.⁵⁰

Belki de daha önemli bir gelişme Levanttaki Venedik'in diplomatik çabalarıydı. 4 Temmuz 1332'de III. Andronicus ile barış anlaşması imzaladı.⁵¹ Temmuzda Venedikliler Girit ve Eğriboz'a (Negroponte) Rodos Hospitalleri, Naksa'lı (Naxos) Sanudo ve Bartolomeo Ghisi ile ittifak yapması ve Türklerle savaşması için mektup yazdılar. Aynı zamanda Venedikliler Türk karşıtı ittifakı oluşturmayı tartışmak için III. Andronicus'a tam yetkili bir elçi göndermeye söz verdiler.⁵² 18 Temmuzda Venedikliler Eğriboz (Negroponte) balyosu Petro Zeno'ya ve Petro da Canale'ye III. Andronicus ile Rodos ve bunun dışında ittifak oluşturmayla ilgilenen kimselere görüşmeler için tam destek verdi. Bu görüşmelerin sonucunda 6 Eylül 1332 tarihinde Türklere karşı Venedik, III. Andronicus ve Hospitallerden oluşan bir ittifakın meydana gelmesiyle sonuçlandı. Bu ittifak beş yıl sürecekti ve ittifak üyeleri 10 Nisan 1333'de Eğriboz'da (Negroponte) gemileriyle beraber hazır bulunacaklarına dair söz verdiler. Bizanslılar 19 gemi, Venedikliler 6 gemi ve Rodoslular da 4 gemiyle katılacaklardı. İttifak donanmasının kaptanı Papanın herhangi bir itirazı olmadıkça Venedik tarafından atanacaktı.⁵³

Bu ittifakın oluşumunda önemli bir nokta ise, aralarında dini savaş olmasına rağmen batılı bir kuvvet olan Venedik'in girişimleri ve Papanın desteği ile Bizans'ın bu ittifaka katılmış olmasıdır. Bu durum Batı Avrupalıların Bizans'a karşı olan tutumlarında köklü bir değişikliği gösteriyordu. Ortak bir tehlikeye karşı aralarındaki dini ayrılıklara rağmen bir araya gelebiliyorlardı. Aynı şekilde Bizans'ın da Batı Avrupa'ya karşı olan tutumundaki değişikliği gösteriyordu. Devlet politikası da değişime uğramıştı. Bu olayı açıklayan çağdaş Bizans tarihçilerinden Gregoras muhtemelen yanlış olarak Andronicus'un Batılılar tarafından tehdit edildiğini iddia etmektedir.1332-1334 görüşmelerini bir kaç cümleye sıkıştırmasına rağmen, Gregoras'ın açıklamalarını tekrar etmeye değer:

Latin yöneticiler hem kendi aralarında hem de İtalya kralı Charles (Napoli'li Robert) ile mesele (Türkler) hakkında görüştüler ve konuştular ve düşmanla savaşmak için kendi kendilerine hazırlık yapmaya karar verdiler. Onlar imparatora Latinlerin ortak ittifakını bildirmesi için elçilik heyeti gönderdiler ve aynı zamanda gecikmeksizin imparatorun da bu ittifaka destek vermesini istediler. Onların söylediğine göre Barbarlar hem Latinlere hem de Romalılara her gün katlanılmaz zararlara sebep olduklarını söylediler..... Bu

⁵⁰ Thomas, *Diplomatarium*, no. 115; Raynaldus, 1333, #XIII.

⁵¹ Thomas, *Diplomatarium*, no. 112. fınal anlaşması Kasım ayında onaylandı: a.g.e., no.

118.

⁵² Theotokis, *Συμμοχία*, s. 290.

⁵³ Thomas, *Diplomatarium*, nos. 116, 117.

imparatoru ittifak içerisinde yer almaya zorladı. Ve İmparatorluk hazinesinde para olmadığı için imparator bir adamını kasabalardan ve Trakya ve Makedonya arazisinden para toplamaya gönderdi. Fakat bu bölgeler bir çok defa vergilerden ve ganimet amacıyla yapılan Türk ve Bulgar akınlarından çok acı çekmişti.... İmparator daha sonra eski gemilerin onarılmasını ve yeni gemilerin yapılmasını istedi ve bunlar kışın yapıldı.⁵⁴

1335 baharında III. Andronicus hazır 20 gemiye sahipti. Fakat bundan sonra ittifak fiilen dağıldı.

1332'de meydana gelen gelişmeler, resmi Venedik politikasını yönlendirmede Marino Sanudo'nun çabalarının etkisini göstermektedir. 1332 yılında Sanudo, Fransa Kralına bir Haçlı seferi başlatması için başvurdu. 3 Nisan 1332'de Venedikliler VI. Philip'in sorularına cevap verdi. Sanudo krala bir mektup gönderdi.⁵⁵ Resmi Venedik cevabına benzer bir şekilde Sanudo'nun mektubu Türk meselesini tekrar ortaya çıkarıyordu. Philip'in projesini duyan ve ona cevap yazan Sanudo aynı zamanda Napoli'li Robert ile de Türk problemi üzerinde görüşmelerde bulunmaktaydı. Sanudo Napoli'ye Eğriboz'a (Negroponte) Kralın, Taranto Prensi Philip'in ve Napoli'de zararlarını telafi etmekte olan Hospitallerin yöneticisinin verdikleri sözleri görüşmek için gitti. Sanudo'nun açıklamaları şüpheyle karşılandı. Sanudo, resmi yada yarı resmi Venedik elçisi gibi hareket ediyordu. Fransa Kralına yazdığı mektupta Sanudo'nun ilk çalışması olan *Secrata*'yı hatırlatır niteliktedir ve daha sonra 11 Mayıs 1332 'deki Venedik mektubuna paralel bir şekilde Sanudo hem bir haçlı seferi düzenlenmesini öneriyor hem de Türklere karşı özel bir sefer düzenlenmesini öneriyordu. Her iki girişimde de Sanudo küçük bir donanma ve Venedik Cumhuriyeti'nden daha az asker şeklinde bir seferler tasarlıyordu.

1332 yılındaki Türk karşıtı ittifak, 1333 Nisanında planlandığı gibi savaşmak için halen hazır değildi. 12 Kasım'da ittifaka katılan bütün kuvvetlerin bir yıllık bir gecikmeyle Mayıs 1334'de toplanılması için karar verildi.⁵⁶ 1333 yılında Türklere karşı hiçbir harekete girişilmemesine rağmen Venedikliler elçilerine direktifler göndererek ittifakı canlı tutmaya çalışıyorlardı. Kıbrıs Kralını da bu ittifakın içerisine dahil etmeye çalışıyorlardı. Bu arada 2 Ekim 1333'de Haçlılara Paris'te vaaz edildi ve Kasım'da VI. Philip gelecek yıl Türklere karşı birkaç gemiyle yardımda bulunacağına dair söz verdi.⁵⁷

⁵⁴ Gregoras, I, s. 523-524. Lemerle, *Aydin*, s. 95, not. 4, Lemerle burada Gregoras'ın bu pasajda 1 Eylül 1334'e işaret ettiğini söylemektedir. Bu tarih gemilerin inşa edilmesini tartışan pasajla uyumaktadır. Fakat Gregoras'da kesin yılı belirlemek zor olmasına rağmen ilk görüşmelerin 1334'den önce gerçekleştiğini belirtmektedir.

⁵⁵ Kunstmann, *Studien*, Letter V.

⁵⁶ Thiriet, *Regestes*, no. 37.

⁵⁷ Lemerle, *Aydin*.s. 93 ve n. 1; Raynaldus, 1333,# I-III; Thomas, *Diplomatarium*, no. 123.

Türk karşıtı ittifak; gelişen bütün bu karmaşık görüşmelere rağmen gerçekte başarısı oldukça sınırlı olmuştur. Eylül 1334'de Papa, Fransa Kralı, Rodos, Venedik ve Kıbrıs'a (Bizans bu ittifak içerisinde yoktur) ait ittifak donanması Edremit yakınında Karesi emiri Yahşi'nin donanmasıyla savaşa tutuştu. Kuşatmada Türkler yenilgiye uğratıldı ve emirin damadı öldürüldü.⁵⁸ Sanudo mektuplarında ittifakın az çok başarılı olduğunu açıklıyordu.⁵⁹ Fakat Bourbon düküne yazdığı bir mektupta Türklerin, Avrupa donanmasının ayrılışını kadar limanlarda kalacaklarını, fakat daha sonra tekrar denize açılacaklarından ve Romanya'yı tahrip edeceklerden korktuğunu vurguluyordu.⁶⁰

Bir tahmin olarak bu doğrudur. İttifak donanması 1334 yılının sonlarına doğru Avrupa'ya geri döndü ve aynı yılın Aralık ayında Papa XXII. John öldü. Onun ölümü ve Yüzyıl Savaşlarının patlak vermesiyle Avrupa'da Türklere karşı savaşacak herhangi bir güç kalmadı.

II

1332-1334 Türk karşıtı ittifaka katılan güçler arasında sadece politik bir birleşme meydana gelmiştir. Sadece bu ittifakta yer alan şizmatik Bizanslılar XIV. yüzyılın politik gelişmelerinde büyük bir ilerleme sağlamıştır. Norden, 1330'dan sonra devleti ele geçirmek yönündeki daha önceki çabalarından vazgeçen papanın Bizans politikasının değiştiğini vurgulamaktadır. Artık eski politikasının yerine Türklere karşı Bizanslılarla işbirliği içerisine girmektedir. Bu değişim, 1330-1334 yıllarındaki Sanudo'nun çalışmalarından açıkça görülmektedir; bu süreçte Sanudo imparatorluk için hemen hemen batılı bir müdafî haline gelmiştir. Bu gelişmeyi biz onun yazılarında takip edebiliyoruz: onun bir çok mektubunda, *Istoria del Regnodi Romania* (1328 ve 1333 arasında

⁵⁸ Lemerle, *Aydin*, s. 94-99. Cf. V. Laurent. "Action de grâces pour la victoire navale remportée sur les Turcs à Atramyttion au cours de l'automne 1334," *Εἰς μνήμην Κ. Αμάντο*(Athens, 1960), s. 25-41. Bu makalede Laurent Edremit'te iki deniz kuşatması olduğunu göstermeye çalışır. Yaklaşık olarak 17 Eylül'de gerçekleşen ilk kuşatmada Yahşi'nin damadı öldürülmüştür. Daha sonraki feci kuşatmanın Kasım 1334'de şükran gününde meydana geldiğini vurgular. Ancak, onun Bizans'ın şükran gününde Türkler için büyük bir felaket meydana geldiği temeline dayanan varsayımı yüzeyseldir. Bu fikir, Bizans hatiplerinin bir kısmının arzulu düşüncelerinin yansıması biçiminde ortadan kaldırılabilir. Dahası, "Şükran Günü" kafirlerin (Kafirden kasıt Türklerdir) liderlerinin ölümüne denk gelmektedir ve bu konu hakkında kaynaklarda daha fazla bilgi olmadığından Yahşi'nin damadına gönderme yapıldığını farz etmek zorundayız. Bizanslıların batıların kazanmış olduğu deniz zaferinden oldukça etkilenmiş oldukları ilginçtir. Bu zafer, Bizans tarafından Türk belasından kurtuluşun ve Küçük Asya'nın tekrar ele geçirilmesine doğru ilk adım olarak görülmekteydi.

⁵⁹ Dorez-de la Roncière, *Letters*, s. 25-26, 35-36; Lemerle'nin bu mektup hakkındaki yorumları: *Aydin*, s. 98, not. 1.

⁶⁰ Kunstmann, *Studien*, Letter VII (22 Ekim 1334), s. 811.

yazılmıştır.)⁶¹ ve aslında Villehardouin'e ilave olarak 1328-1341 arasında yazılan sözde *Fragmentum* adlı eserlerinde bu değişim görülmektedir.⁶² Sanudo Batının, Bizanslılar ile ittifaka ihtiyacı olduğuna inanmış biri olarak, Bizans ve Batı Avrupa arasındaki farklılıkları kendisinin fevkalade diplomatik kabiliyeti ile en aza indirmeye çalışmıştır. Sanudo'nun propaganda faaliyetlerinin XXII. John'un görüşlerini etkilediği açıktır.

Bizanslılar ile ittifak yapan çağdaşlarını ikna edebilmesi için Sanudo, bu meselenin tek sorumlusunun sadece Bizans olmadığını ortaya koyarak şizmayı tartışmak zorundaydı. Şizmanın I. Basil (867-886) döneminde başladığına inanıyordu ve ilginç bir pasajda, imparatorluk unvanının Bizanslılardan Batılılara geçmesinin sebep olduğunu söyleyerek Şizmayı politik bir sorun yapıyordu: "ve Roma İmparatorluğunu Greklerden Germenlere geçmesinden sonra Grekler ve Latinler arasında artık dostluk kalmadığını düşünüyorum."⁶³ Bu düşüncede, Şizmanın sorumluluğu Bizanslıların değil batılılardır: Bir Batı imparatorluğu yaratıldıktan sonra (muhtemelen 800'deki Charlemagne'nin taç giymesi) dünyanın birliği ikiye ayrıldı. Kilise ve devlet anlaşmazlığa düştü.⁶⁴ Bu yoruma, muhtemelen Papa XXII. John ve Kutsal Roma imparatoru Bavaria'lı IV. Louis arasındaki mücadelelerin uzantısı sebep olmuştur. Sanudo, bu felaket getiren ayrılık üzerinde düşüncelerini yoğunlaştırdı ve zamanının ve enerjisinin büyük bir kısmını iki başat güç arasında barışı tesis etmeye harcadı.

Şizmayı Bizans ve batı arasındaki politik bir mesele olarak gören Sanudo, Bizanslıların batı Avrupa üzerindeki sözde hakimiyetini elinde bulundurmasını tercih edebileceğini öneriyordu. Şayet biz Sanudo'nun açıklamalarındaki argümanları tersine çevirirsek daha sonra meydana gelen bir dizi olayın kuramını anlayabiliriz; eğer Bizans imparatorları sadece Roma imparatoru olarak kalsaydılar, Roma kilisesiyle ayrılmayı gerekli bulmayacaklardı. Ve şayet batılı bir imparatorluk olmasaydı batıda kilise-devlet çekişmesi meydana gelmeyecekti. Bunlardan sadece biri ortaya çıkmış olsaydı evrensel bir devlet evrensel bir kilise olacaktı.

Bu görüş açısından Sanudo'nun Şizma ve daha sonra meydana gelen olaylarla ilgili tartışmalarını kontrol etmek zorundayız. Temel olarak,

⁶¹ Sanudo'nun bu eseri C. Hopf, *Chroniques gréco-romanes* (Berlin, 1873), s. 99-170'de yayımlanmıştır. (Bundan sonra, Hopf, *Istoria*)

⁶² R. L. Wolff, "The So-Called 'Fragmentum' of Marino Sanudo Torsello," *The Joshua Starr Memorial Volume* (New York, 1953), s. 156-157. aynı zamanda *Fragmentum* Hopf (*Chroniques gréco-romanes*, s. 171-174) tarafından yayımlanmıştır, fakat Hopf, doğru bir şekilde bu eseri Sanudo'ya atfetmesine rağmen eseri bir fragment olarak düşünür. Eserin Villehardouin'e bir ilave olduğunun farkına varamamıştır.

⁶³ Hopf, *Istoria*, s. 136. "Ed io penso che dappoi, che l'Imperio Romano fù transferitto da Greci a Tedeschi, non vi fù più amor tra Greci e Latini." Cf. Kunstmann, *Studien*, Letter II (10 nisan 1330), s. 768.

⁶⁴ Kunstmann, , *Studien*, s. 768, 773 vd.

Secreta'da Şizmayısona erdirmek için sadece VIII. Manuel Palaeologus'un gayretlerini açıklamıştır. 1330'larda Sanudo onlar hakkında genişçe ve sempatik bir şekilde yazdı. Onun tarihi kayıtlarında dini unsurlar oldukça sınırlıdır. Fakat içinde bulunduğu politik olayları kavrama oldukça geniş yer tutar. Hikayenin kahramanı VIII. Michael'dir ve kötü adam Papa IV. Martin tarafından yakından takip edilen Charles d'Anjou'dur. VIII. Michael Bizans kilisesini 1274'teki Katolik inancına geri döndürmeye çalışmıştır. Sanudo, Charles d'Anjou'nun Bizans'ı fethetme planlarını engellemek amacıyla imparatorun bu hareket içerisinde yer aldığı farkında olmakla beraber ittifakın kendisinin değerli olduğunda ısrar etti:

Doppo la Translazione dell Imperio, nè dappoi ... alcun' imperator Greco non ha fatto tanto per la Chiesa, e per ben della Christianita, quanto il sopradetto Sior Michieli...⁶⁵

Michael'in tebaasının itirazlarına ve Charles d'Anjou'nun isteğinin kuvvetli olmamasına rağmen, Sanudo kiliselerin birleşmesinin başarılabileceğini düşündüğü görülmektedir:

Era quasi in quella grandezza e potentia, che'l poteva essere, e nondimeno ebbe a dire, che quel, che aveva era poca cosa ad' uno, che aspirava alla Monarchia del Mondo.⁶⁶

Bizans ve Batı arasındaki yeni ayrılığın gerçek sorumlusu olarak Sanudo, Charles d'Anjou'yu görmektedir.. Sanudo IV. Martin'e VIII. Michael'i (Ekim 1281) kiliseden aforoz ettirdi: *et hiis auditis imperator Chiermichalis predictus dixit, ego hoc revento ad omni potentem deum; feci quod potui.*⁶⁷

Sanudo, IV. Martin'in sert tepkisinin sonucunun oldukça kötü bir netice getirdiğini söyledi. İlk olarak, Hıristiyanlar arasındaki düşmanlık tekrar belirdi. İkinci olarak, Bizans İmparatorluğunu ele geçirmek için Romanya'daki Venedik hakimiyetine zarar verdiği ispat edilmiş bir çok boş plan vardı. Sonuç olarak, Kilise hem topraklara hem de imparatorluğun halkına sahip olsun diye Papa ve Charles d'Anjou'nun kendileri farklı bir yol takip etmeliydiler. Bunu

⁶⁵ Hopf, *Istoria*, s. 137. "Translazione" burrada "transfer" anlamındadır. Cf. Kunstmann, *Studien*, Letter II, s. 773.

⁶⁶ Hopf, *Istoria*, s. 138. Cf. Gregoras, I, s. 123.

⁶⁷ Kunstmann, *Studien*, Letter II, s. 774. Bu bağlantıda, Sanudo'nun diplomatik kurnazlığının güzel bir örneğini bulabiliriz: Fransa Kralı VI Philip'e yazdığı bir mektupta VIII. Michael'i tekrar kiliseden aforoz ettiğini belirtiyordu. Fakat o, Fransız kraliyet ailesinin onurunu kırmamak için Charles d'Anjou'yu bu suçlamaya dahil etmedi. Sanudo, sadece IV. Martin'in önemli lortlarının tavsiyelerinde rol oynadığını yazdı: Kunstmann, *Studien*, Letter VI (1334), s. 802.

VIII. Michael ve onun patriği (John Beçcos) tarafından izlenen politikalara rağmen gerçekleştirilmeyenler.⁶⁸

Sanudo tarafından söylendiği gibi hikayenin kalan kısmı ittifakın dağılmasına üzücü bir yorumdur. Bunu Sicilyalıların akşam duaları takip etti ve bundan sonra Anjou hanedanı ile Aragon hanedanı arasındaki savaşlar devam etti.⁶⁹ Bizanslılara gelince VIII. Michael özellikle Paphlagoni'deki (Küçük Asya) batı sınırlarını batıya doğru istila yapabilmek için ihmal etmek zorunda kaldı. "de quali molto temeva e massime del Re Carlo predetto e di Veneziani."⁷⁰ Sanudo, Şizmayı sona erdirmeye ısrar etti ve bir kez daha Tanrı yüzünü inananlarına çevirecekti. Şizmanın başlangıcından beri Hıristiyanları kuşatan sorunları ortadan kaldıracaktı.⁷¹

Sanudo'nun VI. Philip'e yazdığı mektupta, (1334) onun Bizanslıların suçlarını örtbas etme kampanyası açıkça görülmektedir. Venedikliler ile III. Andronicus'un ittifakını desteklemek ve haklı çıkarmak istemesi gerçeği bunu yeterli bir şekilde açıklar. Fakat o kesinlikle XXII. John ve III. Andronicus arasında bir kez daha başlayan kiliselerin ittifakı için yapılan görüşmeler vasıtasıyla çalışmasında yardım etti. Oldukça ilginç olan, Papanın böyle bir ittifaka muhtemelen faydası olacak olan Andronicus'u ikna etmek için kullandığı ifadeler Sanudo'nun ifadelerini çok hatırlatmaktadır. 1333'de Papa, Bizanslıların gerçek kilise inancına dönmedikçe Müslümanlardan acı çekmeye devam edeceklerini ilan ediyordu. 1334'de Sanudo III. Andronicus'a imparatorluğun şeytan günlerine girdiğini ve *Schism* yüzünden Türk ve Katalan kafirlerinden acı çekeceklerini yazdı. Bu nokta hatta Andronicus'un karısı Anne Savoy'a yazılan bir mektupta daha güçlü bir biçimde vurgulanmıştır: *Deus per manum Turcorum ... tuum virum ... afflicxit.*⁷²

Sanudo, bu kez Bizanslıların kiliseleri birleştirmek amacıyla yaptıkları açıklamalarda samimi olduklarına ikna oldu: *ipsi Graeci non possunt videre aliquam viam nec modum ut evadant a manibus Turchorum et Tartarorum infidelium, quin perficiatur unio fidei.*⁷³ Sanudo Bizans'ı yakın zamanlarda

⁶⁸ Kunstmann, *Studien*, Letter II, s. 775. Cf. Wolff, *Fragmentum*, s. 153.

⁶⁹ Hopf, *Istoria*, s. 138, 147; Kunstmann, *Studien*, Letter VI, s. 803.

⁷⁰ Hopf, *Istoria*, s. 144.

⁷¹ Kunstmann, *Studien*, Letter VI, s. 804.

⁷² 1333-1334 kiliselerin birliği ile ilgili görüşmeler için bakınız: Norden, *Papsttum*, s. 694 vd., Raynaldus, 1333, #XVII-XIX; 1334, #I-VI. III. Andronicus'a yazılan mektup: Raynaldus, 1334, #I, Anne Savoy'a yazılan mektup için Raynaldus, 1334, #III. XXII. John'un ifadeleriyle Sanudo'nun ifadelerini karşılaştırmak için: *o o quanta mala ex hujus unionis fractione fidelibus catholicis evenerunt! ... Et Graeci et quasi omnes sunt consumti cum sequentibus eorum vestigia ... Et sicut praedictae fractio unionis, ut ostenditur, multum displicuit domino nostro Jesu Christo, cujus sanguine pretioso sumus redempti, ita sum certus, quod si ipsa unio effectualiter tractatum haberet, esset e converso.* Kunstmann, *Studien*, Letter VI, s. 803.

⁷³ Kunstmann, *Studien*, Letter VI, s. 804.

ziyaret ettiğini, eski patrik Niphon (1310-1314) ile sohbet ettiğini ve iki kilisenin birleştirilmesi fikrinde olan piskoposlar ve manastır rahipleriyle görüşmeler yaptığını iddia etti. Sanudo'nun Niphon'un ittifak isteğinde büyük ağırlıkta rol oynadığı görülmektedir ve III. Andronicus üzerinde Niphon'un büyük oranda etkili olduğunu yazdı ve bunu yerine getirmeyi umdu.⁷⁴ Bizans'a karşı gösterilen bu olumlu tutum Sanudo'nun önerilerine bakınca oldukça farklı görülebilir. Sanudo'nun ısrarla üzerinde durduğu meselelerin başarılabilmesi tahmin edilmiyordu. Bizanslılar kiliselerin birleşmesini istemeyecek gibiydi. Onun yazdığı şekliyle bu durumda biz şizmatikler olarak onlarla ilgilenmeliyiz. Papa İstanbul'u Venediklilerin yardımıyla ele geçirebilecek bir adama müracaat etti: *nam ipsi Veneti habent jus scientiam et potentiam in hoc.*⁷⁵ Bu tarih hatası teklif, Fransa Kralının çok yakında bir Haçlı Seferi düzenleyeceğini bekleyen bir anlayışla açıklanabilir. Sanudo'dan daha doğal olan şey IV. Haçlı Seferinin bir cevabı istemektir! Sanudo'yu motive eden ve ilgilendiren sorunun bir kez daha düşünülmesi gerekir. Benim görüşüme göre Sanudo, önem sırasına göre olayların düzenlendiğini göstermektedir: o, Kutsal toprakları kurtarmak, Mısırın politik ve ticari gücünü kırmak ve Hıristiyanlığı birleştirmek istedi. Onun Türk problemiyle ilgisi 1320'lerin sonlarına doğru ve 1330'ların başlarında üst seviyeye çıkmıştır. Fakat Türk probleminin çözümü için Haçlı Seferi düzenlenmesi kesin bir çözüm yolu olduğu için geçici bir ilgi olmuştur.

1332'de Türk karşıtı ittifak oluşturulmak için yapılan uzun görüşmeler, Avrupa'nın uğraşması gereken sorunlar içerisinde oldukça küçük bir bölümünü oluşturuyordu. Avrupa'nın halletmesi gereken daha önemli problemleri vardı. Dünyevi bir güç olarak Venedik, Avrupa topraklarının içerlerine doğru Türk ilerlemesini engellemek için gayret göstermeye başladı. İlk defa batılı bir güç, Türk tehlikesinin Bizans'ı etkileyeceği kadar Batı Avrupalıları da etkileyeceğinin farkına vardı. Görüşmelerin uzunluğu ve zayıf sonuçları Türklere karşı ortak bir savunmanın teşkil edilmesinin büyük zorluklarının kanıtıydı. Geniş çaplı bir hareket düzenleme fikrinden ve Venedik'in, Bizans'ın ve papanın farklı tutum sergilemesinden dolayı bu etkisiz ittifakın gerçekleşmesini zorlaştırmıştır. Şayet Papa ölmemiş olsaydı, VI. Philip daha fazla yardım edebilir, III. Andronicus 1334'te kendi donanmasını meydana getirmeyi başarabilir, ittifakın diğer üyelerinin katılımı sağlanabilir ve daha etkili hareket edilmesi sağlanabilirdi.

Bu tür hipotez sorularını bir tarafa bırakarak Marino Sanudo'nun anlaşılması güç karakteri Türklere karşı keşif seferi düzenleme projesi noktasından ve Bizans'a yönelik tutumu daha gerçek bir hale gelmiştir. O, oldukça karmaşık bir adamdı ve ilk başta kaba olduğu kadar basit görünüşüne rağmen oldukça kurnaz biridir. Sanudo, kesinlikle iyi bir Venedikliydi. Onun en

⁷⁴ Kunstmann, *Studien*, Letter VI, s. 804-805.

⁷⁵ Kunstmann, *Studien*, Letter VI, s. 805-806.

büyük ilgisi Venedik'ti ve onun Haçlı projesi ancak gerçekleri ve uluslararası ticaretin gücünü bilen biri tarafından anlaşılırdı. 1261 sonrası Bizans-Avrupa ilişkilerinin tarihini iyi bildiği için, Sanudo çoğu Haçlı projesinden daha esnek bir proje üzerinde durdu. Hayatının daha sonraki kısmında Venedik Cumhuriyetinin resmi olmayan sözcüsü gibi davrandı. Hayatının geri kalan kısmında yazdığı mektuplarında Kutsal toprakları kurtarmak şeklinde özetlenebilecek ilk projesinden vazgeçmediği görülür. Sanudo, Türklerle savaşmak yerine yerel meselelerle meşgul olan Hıristiyan dünyasını gördüğünde üzüntü ve ümitsizliğe kapılmış ve hatta onlara karşı öfke duymuştur. Bir ortaçağ adamı uyanık olmalıydı. Fakat bütün özelliklerinden en faydalı olanı sadece dünyevî güdülere sahip olmak ve olaylara o çerçeveden bakabilmektir. Marino Sanudo, bir diplomattı ve Venedik'in sözcüsüydü. Nihayet bütün bunlardan ziyade Marino Sanudo, Haçlı propagandacısıydı.